

נועם אליעזר

✦ בטעם שאין מברכים על שמיטת כספים

דבר השמטה שמוט וגו'
(דברים ט"ו, ב').

דבריו "כנסת הגדולה"
בפי' ס"ז הגה"ט סק"א

א) הגה בספר "חזון נחום" למהר"א נחום על מסכת שביעית (פ"י מ"א), הביא דברי ה"כנסת הגדולה" (סימן ס"ז, הגהת הטור סק"א), בשם הרמב"ן והרשב"א, שאין מברכים על השמטת כספים מפני שהיא מצוה שאין בה מעשה.

ביאור ה"חזון נחום"

ב) וע"ש ב"חזון נחום" שנתקשה למה לא מברכים על מינוי מורה הוראה באיסור והיתר, ומינוי מרביץ תורה, והרי יש מצוה למנות שופטים בזמן הזה מדרבנן, ודוחק לומר דחשיב שאין בו מעשה כמו בשמיטה, דהא עשיית דין נחשבת מעשה.

בתשו' הרשב"א ח"א סי' י"ח

ג) והנה כיו"ב מתבאר בתשו' הרשב"א (ח"א סימן י"ח) וכ"כ רבינו מנוח (פי"א מברכות ה"ב) בשם הרב רבי יוסף אבן פלאת, ע"ש.

בשיטת המרדכי בגיטין סי' ש"פ

ד) והנה אף על פי דשיטת המרדכי (גיטין סימן ש"פ) דהגם דשביעית משמטת מאליה דאפקעתא דמלכא הוא, מכל מקום מבואר בדבריו דמצוה לומר משמט אני. ואף למ"ד בסנהדרין (ס"ה.) דעקימת שפתיו הוי מעשה, ולכאורה למה לא מברך, והרי יש בזה דיבור. צ"ל דאף דמצוה לומר משמט אני, מכל מקום

אין האמירה מעכבת, והמצוה מתקיימת במה שאינו טובע, דאין ההשמטה תלויה באמירתו.

בשיטמ"ק בב"מ צ' ע"ב בשם הראב"ד

ה) ויעוי' בשיטמ"ק בב"מ (צ':) בשם הראב"ד, דכל מה דס"ל לרבי יוחנן דעקימת שפתיו הוי מעשה, הוא דוקא היכא דצריך לעקימת פיו, אבל כשאפשר בלא עקימת פיו לא חישב מעשה אפילו כשיש עקימת פיו, וכדאיתא בסנהדרין (ס"ה.) לענין מגדף הואיל וישנו בלב, ולענין עדים זוממין הואיל וישנן בראיה. אלמא כיון דאפשר בלא עקימת שפתיים אף על גב דאיכא עקימת שפתיים לא חשיב מעשה. ע"ש. - וה"נ י"ל דכיון שגם אם לא אמר מהני, לכן אף על פי שמצוה לומר מכל מקום כיון דלא מעכב לא חשיב מעשה.

בשיטת היראים מצוה קס"ד

ו) ונראה דגם לשיטת היראים (מצוה קס"ד) דאין החוב נשמט מאליו אלא רק כשאמר לו משמט אני, ובפשוטו זהו דלא כתשו' הרשב"א (ח"א סימן י"ח) דאין מברכין על מצוה זו מפני שאין בה מעשה, דהא לדבריו היראים הרי יש בה מעשה שצריך לומר משמט אני, ולמה אין מברכין על זה. והיינו, דהמצוה מקיים כשאומר משמט אני, ולא סגי במחשבתו לשמט חובותיו.

הערה בתשו' הגרעק"א

ז) ובעיקר דברי הרשב"א בתשו' הנ"ל, יש להעיר לפי זה על דברי הגרעק"א בתשו' (קמא סימן ט') במי שנכנס לבית שיש שם מזוזה, וכן במי שיצא מביתו ונפטר מחובת מזוזה,

ושוב חוזר לביתו, דצריך לברך על המזוזה. וחזינן דלא נחית להך כללא דהרשב"א דאין מברכין כי אם על מצוה שיש בה מעשה. וע"ע ב"פתחי תשובה" בשו"ע יו"ד (סימן רצ"א סק"ד) בדברי הגרעק"א.

בתשו' "חתם סופר"

ח) ובעיקר הקושיא היאך ממנים בלא ברכה, בתשו' "חתם סופר" (או"ח סימן נ"ד) כתב בזה, שהאדם יראה לעיניו, ואולי השופטים שאנו ממנים אינם על פי דין תורה, דלמא איכא דעדיפי מינייהו.

בגדר המצוה שבין אדם לחבירו

ט) ויתכן לבאר באופן אחר דהא הוי ליה מצוה שבין אדם לחבירו, וכתב הרמב"ם (פי"א מברכות ה"ב) דאין מברכין על זה.

במצוה תמידית אין לברך

י) ונראה לבאר באופן אחר על פי מה שכתב ה"אור זרוע" (ברכת המוציא סימן מ') דדוקא על מצוה שאינה תמידית מברכין משום חיוב מצוה, וממילא על מצות מינוי הדיינים שאין זמן להבטל ממנה, אין מברכים.

בציווי ששייך גם לבני נח

יא) ונראה לומר באופן אחר, לפי דברי הרוקח (סימן סס"ו) שאין מברכים על מצוות הנוהגות בגויים, דאי אפשר לברך וציונו, דמשמע לנו ולא לאחרים, וממילא במינוי דיינים דגם בני נח נצטוו, וכדאיתא בסנהדרין (נ"ו:), לא שייך לברך.

בנין השביעית משמט דוקא מלוה

וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו וגו' (דברים ט"ו, ב').

בספרי (כאן) דרשינן, שמוט. יכול אף בגזילה ופקדון, ת"ל משה ידו.

בדין הקפת החנות אינה משמט

א) הנה בשו"ע חו"מ (סימן ס"ז סעיף י"ד) קי"ל דהקפת החנות אינה משמטת. והיינו שקנה ממנו באמונה, וכמ"ש הר"ש (פ"י דשביעית מ"א). ואין נפק"מ אם כתב בפנקסו סכום הפירות או סכום המעות, ואם הקיפו פעם אחת או כמה פעמים, דלא קי"ל כרבי יהודה במשנתנו (שם).

דעת ה"אור זרוע"

ב) אמנם האור זרוע פסק כרבי יהודה דאם מקיף פעם שניה הוי ליה הראשונה מלוה. - אבל רוב הראשונים חלוקים ע"ז.

בטעם דאין הקפת החנות משמטת

ג) ודעת הרמב"ם בפיהמ"ש (שם) דהטעם דאינה משמטת הוא משום שאין דרך לתבוע כל פעם, אלא ממתין עד שיתקבץ עליו סכום גדול, ואז גובה הכל, והוסיף הב"י בחו"מ (סימן ס"ז) והסמ"ע (שם ס"ק כ"ו) דמהאי טעמא כשמגיע זמן ההשמטה אכתי לא קרינן ביה לא יגוש שאין דרכו ורצונו לתבוע אלא כשיתאסף סכום הגון, ולפי זה כתבו הב"י והסמ"ע דהמוכר חפץ לחבירו ולא קבע לו זמן לפרעו אחר שביעית הוי ליה כהלואה מיד כשמכרו לו, ושביעית משמט.

דעת התוס' והר"ן בכתובות נ"ה ע"א

ד) אולם דעת התוס' בכתובות (נ"ה.) והר"ן (שם), שאין הטעם משום שרוצה להקיף הרבה פעמים, אלא משום שאין שביעית משמטת אלא מלוה, וכדאיתא בספרי (פרשת ראה) שמוט, יכול בגזילה ופקדון, ת"ל משה ידו. והוא הדין לכל הני שאינן הלואה אין משמט אלא אם כן זקפן עליו במלוה, וכדמסיק בספרי שם. כמש"כ בספר "פאת השלחן" (פרק כ"ט ס"ק ל'). וכן דעת המהר"י בן מלכי צדק (פ"י

מהלכה. והכי משמע נמי מדתנן התם (שם) האונס והמפתה והמוציא שם רע אין משמטין, ואמרינן בירושלמי (שם) רבי מאיר היא דאמר במלוה הדבר תלוי, הרי בהדיא דסתם מתניתין סברה דאין שביעית משמטת אלא מלוה דוקא כו". עכ"ד.

כדעת הירושלמי

ז) ובירושלמי (פ"י דשביעית ה"א) גרסינן, רב אמר (כתובה) פגמה אף על פי שלא זקפה, זקפה אף על פי שלא פגמה (אינו משמט). תני רבי חייה עד שתפגום ותזקוף ומפני שהוא מקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה. אר"א דרבי יהודה היא וראוי לתובעו בראש השנה. רבי בא בשם רבי זירא מכיון שהוא ראוי להאמינו כמי שהוא ראוי לתובעו, ומכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שראוי ליתן לו מעות, וכאן הואיל וראוי ליתן לו מעות ולא נתן לו נעשית ראשונה מלוה. והר"ש והראב"ד פירשו דהא דקאמר ומפני שהוא מקיף, לא קאי אדלעיל, אלא אדרבי יהודה במשנתנו דקאמר ראשון ראשון משמט, ומפרש טעמו מפני שהוא מקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה, ובניחותא קאמרינן. והא דאמרינן אחר כך אר"א דרבי יהודה היא, קאי אמשנתנו דהשוחט את הפרה ומוקי לה כרבי יהודה. - אולם הגר"א לא גריס אר"א דר"י היא, ומפרש ומפני שהוא מקיף לו פעם שניה נעשית ראשונה מלוה, בתמיה. ולפי זה לא מוקמינן כרבי יהודה.

בביאור דין הקפת החנות אינה משמטת

ח) ובעיקר דינא דהקפת חנות אינה משמטת, שנינו בשביעית (פ"י מ"א), הקפת החנות אינה משמטת, ואם עשאה מלוה הרי זה משמט כו', שכר שכיר אינו משמט ואם עשאו מלוה הרי זה משמט. התוס' בגיטין (י"ה.) בד"ה מאימתי כו', ובכתובות (נ"ה.) בד"ה ולשביעית כו', והרמב"ן הרא"ה והריטב"א בכתובות (שם), והר"ן בכתובות (כ"ב ע"א מדפי הרי"ף) וה"תרומת הדשן" (סימן שכ"א) והר"י בן מלכי

דשביעית מ"ב), וכן דעת הגר"א ב"שנות אליהו" (שם). - ולפי זה גם המוכר חפץ לחבירו וכל דבר שדרך לשלם מיד אין משמט אלא אם כן זקפן עליו במלוה.

בשיטת הרמב"ם

ה) והנה ההכרח של הרמב"ם הנ"ל לפרש דהגם דחשיב כמלוה מכל מקום אינו משמט משום דאין דרך לגבות עד שיתאסף חשבון גדול ולא קרינן ביה לא יגוש, הוא כדי ליישב הקושיא ממשנתנו (פ"י דשביעית מ"ב) דהשוחט את הפרה וחילקה בראש השנה אם היה חודש מעובר דמשמט, ולא אמרינן דהקפת החנות היא, וכמו שהקשה הב"י בחו"מ (סימן ס"ז). ולכן תירץ הרמב"ם, דשאני השוחט את הפרה וחילקה ברה"ה, דזה דבר מיוחד, הדרך לשלם עברו מיד, ואין זה שייך להקפת החנות.

דברי הב"י

ו) והנה ז"ל הב"י: "הקפת החנות אינה משמטת, ואם עשאה מלוה משמטת, ואף על גב דפליג התם רבי יהודה, קיימ"ל כת"ק. ופירש הרמב"ם בפירושו המשנה, והקפת חנות היא האמנה ומקח וממכר בין בני אדם ובעלי החיות שיוציא עליו כל מה שצריך וכשיקבץ סך ממון יפרעהו וזה הנקבץ לא יהיה נשמט בשנה השביעית מפני שאינו על דרך חוב, ולא מכר לו בעל החנות על מנת שיהיה חוב, אבל מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ הכל ויתן לו ממנו. עכ"ל. ונראה מדבריו שאין שום חוב משמט בשביעית, אלא המלוה את חבירו לבד, אבל המוכר חפץ ונתחייב לתת לו דמים, לא מיקרי הלואה. ולא תיקשי מהא דתנן בפרק בתרא דשביעית (מ"ב) השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה אם היה החודש מעובר משמט. דהא אוקמוה בירושלמי (פ"י דשביעית ה"א) דאתיא כרבי יהודה דאמר התם בהקפת חנות אם הקיף וחזר והקיף הראשון משמט, והכא נמי בשקיקף הפרה וחזר והקיף דברים אחרים, וכיון דלא קיימא לן כרבי יהודה ממילא אידחיא ההיא מתניתין

משמטת ואם זקפה עליו במלוה משמטת. - והסמ"ע (שם ס"ק כ"ו) הביא מהב"י דדוקא כשהרגילות להמתין למשלם חשיב הקפת חנות, אבל המוכר חפץ בגוונא שהרגילות לשלם עליו מיד אין זה הקפת חנות, אלא חוב, ומשמט. והובא גם כן בתוס' יו"ט (פ"י דשביעית מ"ב), והגר"ז בשו"ע שלו (הו"מ דיני הלואה סעיף ל"ט). - והתומים (סימן ס"ז ס"ק ט"ו) השיג על דברי הסמ"ע, וכתב דהב"י השמיטו בשו"ע, מכיון דרק בדעת הרמב"ם חילק כן הב"י, כדי ליישב שיטת רמב"ם, אבל להלכה נקט בשו"ע דכל הקפת חנות אינה משמטת אפילו אם הרגילות לשלם מיד, וכשיטת שאר קמאי. - אולם הרידב"ז בספר "בית רידב"ז" בפאת השולחן (סימן י' סעיף כ"א) השיג על דברי התומים, ומקיים דברי הסמ"ע, שהב"י נקט כן להלכה.

קושיית ה"משנה אחרונה"

יא ויעוי' ב"משנה ראשונה" (פ"י דשביעית מ"ב) שהקשה על דברי הב"י, דהלא במכות (ג'): אפליגי אמוראי במלוה לחבירו לעשר שנים האם שביעית משמטתו או לא. והרי לדברי הב"י דהטעם במשנתנו דהקפת החנות אינה משמטת הוא משום דהוי כהלוהו עד לאחר השביעית, אם כן יקשה ממשנתנו על מ"ד דהמלוה לעשר שנים שביעית משמטתו.

שכיר היתה הרגילות בזמנם שאדם עובד אצל בעל הבית תקופה ארוכה מאוד, ורק לאחר שנה שנתיים מקבל שכרו, ואם כן בסיום שנת השביעית עדיין אינו חוב העומד ליגבות והוי ליה כהלוהו עד אחר השביעית שאין שביעת משמטת. פי זה כתב הב"י, דהמוכר חפץ לחבירו בגוונא שהרגילות היא לשלם עליו מיד, ממילא אם לא שילם הלוקחמיד, נחשב הלואה, ומשמט. וכן העובד אצל חבירו עבודה שהרגילות היא לשלם עליה מיד, אם לא שילם לו מיד, הרי זה הלואה ומשמט. וז"ל הב"י: "כל חייב לחבירו בין דרך הלואה בין דמי דבר שמכר לו הרי הוא משמט בשביעית, והקפת חנות שאני שדרך להקיף שנה ושנתים ובסוף נוטל חובו, ואין דרך לנגשו, וכיון שכן הוה ליה כהלוהו עד אחר שביעית דלרוב הפוסקים אין שביעית משמטתו, וכן השכיר דרכו לקבץ שכר שנה או שנתים ביד שוכרו ואינו נוגשו לתתם לו, אבל הם בידו כפקדון או כהלוהו עד אחר השביעית, אבל המוכר חפץ לחבירו ולא קבע לו זמן לפורעו אחר שביעית, מיד שמכר לו הוה ליה כאילו הלוהו ושביעית משמטתו, והיינו טעמא דההיא דהשוחט את הפרה וחלקה בראש השנה אם היה החודש מעובר משמט". עכ"ד.

בדין מוכר חפץ בהקפה

י ובשו"ע חו"מ (סימן ס"ז סעיף י"ד) פסק בסתמא את דין משנתנו דהקפת חנות אינה

צדק (פ"י דשביעית מ"ב) והגר"א בשנות אליהו (פ"י דשביעית מ"א), פירשו דדוקא חוב שנעשה בדרך הלואה משמט, אבל חוב שנעשה על ידי מכירה או על ידי שכר פועל או בכל דרך אחרת שאינה הלואה אינו משמט. וכדדרשינן בספרי פרשת ראה (דברים ט"ו, ב') מהפסוק "שמוט, יכול אף בגזלה ופקדון, ת"ל משה ידו". ורש"י בשבועות (מ"ח:): ביאר משה הוא לשון הלואה, והוא מלשון נושה בחבירו. והספרי נקט גזלה ופקדון שאינן משמטין, והוא הדין לכל דרך אחרת שאינה הלואה. וכ"כ המאירי בגיטין (ל"ז). דכל שאינו בדרך הלואה אינו משמט, ועל פי זה כתב המאירי דהוא הדין שכירות בתים אינה משמטת.

ביאור הב"י והכס"מ בשיטת הרמב"ם

ט והנה הב"י בחו"מ (סימן י"ז) ובכסף משנה (פ"ט דשמיטה הי"א) ביאר שיטת הרמב"ם באופן אחר, דגם חוב שנעשה על ידי מכירה או על ידי שכר פועל משמט. והא דקתני דהקפת החנות ושכר שכיר אינן משמטין, הביאור הוא, דבזמנם היתה הרגילות שקונים בחנות בהקפה במשך תקופה ארוכה מאד, שנה או שנתיים, ורק לאחר מכן כשהמוכר מחליט לגבות את החוב מודיע ללוקח לשלם, ואם כן בשעת סיום שנת השביעית, שזהו הרגע שמשמט את החוב, עדיין אינו חוב העומד ליגבות והוי ליה כהלוהו עד אחר השביעית, דאין השביעית משמטת. ועל וכן לענין שכר

בדין שביעית משמטת השבועה

וזה דבר השמטה שמוט

(דברים ט"ו, ב').

בשו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף ו'

א הנה קיי"ל בשו"ע חו"מ (סימן ס"ז סעיף ו') דכל דבר ששביעית משמטת גם כן משמטת שבועתו. והיינו שאם נתחייב לו שבועה לפני שביעית כגון שהודה במקצת וכפר

האם כשנתחייב שבועה על פי ע"א וכפר משמט השבועה

ב ובספר "כפתור ופרח" (פרק מ"ט) כתב דהוא הדין אם נתחייב לו שבועה על פי עד אחד והוא כפר, משמט השבועה. - וב"דרך אמונה" (פ"ט משמיטה ה"ו) בביאור ההלכה בד"ה והשביעית משמטת כו' דקדק דהר"ן פליג על דברי ה"כפתור ופרח" כמש"כ דהוא הדין בשבועת עד אחד, דלדעת הר"ן זה שייך רק בשבועות

במקצת שאין השביעית משמטת הממון שכפר, דמכל מקום השבועה נשמטת, כיון שהממון שהודה נשמט ממילא אין כאן מודה במקצת ואינו צריך לישבע, אף על גב שכבר נתחייב שבועה על הכפירה. וכמ"ש הר"ן בשבועות (ל"ב ע"ב מדפי הרי"ף).

הרשב"א המיוחסות להרמב"ן (סימן רנ"ו). ונידון שאלתו, דמכיון דשביעית בזמן הזה דרבנן, והשבועה היא דאורייתא, האם לא אתי שביעית דרבנן ומבטל שבועה דאורייתא. והשיב הרשב"א: "אם אין לו פרוזבול ולא תנאי, שביעית משמטתו, ואפילו בזמן הזה דהפקר בית דין הפקר, ולא נשבע זה לפרוע אלא כל זמן שהוא חייב, שאילו מחל לו זה חובו אין חיוב שבועה חל עליו, והרי זה יכול להתיר שבועתו שלא על פי חכם ככענין זה שהרי הוא כאילו התקבל חובו, דאפקעתא דמלכא הוא דהפקר בית דין הפקר דאורייתא, כדילפינן לה מאלה החלות." עכ"ל.

והנה יש להעיר, דאמאי כשם שאם מחל לו חובו פקע חיוב שבועתו כמו כן בשביעית דהוי אפקעתא דמלכא נפטר גם כן משבועתו הרי לא מהני מחילה גופא אלא כשאומר הריני כאילו התקבלתי, אבל אפקעתא דמלכא דשביעית שהיא מטעם הפקר בית דין הפקר אינו אלא סילוק שיעבודו בעלמא שהפקיעו ממנו חוב זה, ולא הוי כאומר הריני כאילו התקבלתי, ובכהאי גוונא לא מהני לפוטרו משבועתו, וכדקיי"ל בשו"ע יו"ד (סימן רכ"ח סעיף ל"ט) דהנשבע לחבירו לפרוע לו ממון הרי זה יכול להתיר נדרו שלא על פי חכם אם יאמר הריני כאילו התקבלתי. ומקורו מתשו' הרשב"א (ח"א סימן תשצ"ב).

וחזינן דדוקא אם אומר בהדיא הריני כאילו התקבלתי מהני, אבל במחילה סתם לא מהני לפוטרו משבועה.

והביאור בזה, דהב"י בחו"מ (סימן קצ"ה) הביא מתשו' הרשב"א (ח"א סימן אלף ל"ג) דמחילה לא הוי אלא סילוק שיעבודו בעלמא, ואינה כקבלה. וכמ"ש התוס' בקידושין (י"ט) בד"ה אומר כו'. ובספר "מחנה אפרים" (דיני זכיה מהפקר סימן י"א) כתב על פי זה דמחילה מהני אפילו בעל כרחו של הנמחל, משום דלא הוי כהקנאה דבעינן בה דעת זוכה, אלא דהוי כסילוק בעלמא. ולכן כשנשבע לחבירו לפרוע לא יצא ידי שבועתו אלא כשאומר הריני כאילו התקבלתי, דעל ידי זה נחשב כאילו קבלו וקיים את השבועה בפועל, אבל במחילה בעלמא לא יצא, דמחילה גרידא לא הוי כפרעון והוא הרי נשבע שיפרע. [ובעיקר

במקצת, אלא ודאי דחייב שבועה, וכאן גלי קרא דשביעית משמטת את השבועה, והר"ן בא לבאר למה משמט כאן, כיון דהממון לא נשמט, והסביר דהתורה עשתה זה כאילו אין כאן מודה במקצת כיון שפקעה ההודאה, ואף על גב דבכל מקום גם אם פקעה ההודאה כבר נתחייב שבועה, כאן התורה חידשה דפקעה, אבל בלי פסוק ודאי לא היינו אומרים זה, ורק כאן חידשה התורה כן, ולא במקום אחר. - וביאר ה"דרך אמונה" דעת הר"ן, דבשלמא כששילם החוב או מחל לא נתבטל החוב גם אחר תשלומין אלא שפרעו, וגם עכשיו הא מחזיק הממון בתורת פריעת חוב, ואם יביא אחר כך עדים שלא היה חייב או שביט דין יחזרו מפסקם יצטרך להחזיר הממון, אבל בשביעית שהתורה עקרה לגמרי את החוב ואין כאן חוב כלל, אם כן אין כאן הודאה ולכן התורה פטרה משבועה.

האם מהני פרוזבול על מלוה כפרנית

ו) והנה בספר "גרש ירחים" בגיטין (ל"ז): חקר האם מועיל שיכתוב פרוזבול על מלוה כפרנית, דמאחר ולא יועיל אלא רק לנין השבועה יתכן דלא תיקנו על זה פרוזבול. וכן נסתפק בספר "אורח משפט" (סימן ס"ז בסעיף ב'). - ולענין שבועת היסת, כתב ב"מרכבת המשנה" (פ"ט דשמיטה ה"ח) דמשמט.

כשנתחייב שבועת התורה על מה ששביעית משמטת וגלגל עליו מדברים אחרים

ז) והנה ה"מנחת חינוך" (מצוה תע"ז) נסתפק מה הדין אם אחד נתחייב שבועה מהתורה על מה ששביעית משמטת השבועה, וגלגל עליו שבועה מדברים שאין שביעית משמט כגון הקפת החנות, ואחר כך עברה שביעית ונשמט השבועה, האם נפטר גם מהגלגול. ועי' ב"דרך אמונה" (פ"ט משמיטה ה"ז, בד"ה אבל כו') שצידד דאין לגלגל בכהאי גוונא.

בדין הנשבע לשלם לחבירו דהשביעית משמטתו

ח) והנה הרמ"א בחו"מ (סימן ס"ז סעיף ו') כתב מי שחייב לחבירו ונשבע לשלם לו כל דבר שהשביעית משמטת פטור גם כן לשלם מכח השבועה דלא נשבע לשלם רק כל זמן שחייב הממון. - מקור הדין הוא תשו'

מודה במקצת דגלי קרא דבטל ההודאה, אבל בשבועות עד אחד דלא שייך זה, והממון אין נשמט משום שהוא כופר, אם כן גם השבועה אין נשמטת. - והוסיף ה"דרך אמונה" (שם), דגם הר"י מיגאש בשבועות (מ"ה) שכתב הטעם, דגם נגישת שבועה מקרי נגישה, לא ס"ל כהר"ן, דלשיטת הר"ן בהכרח הטעם הוא משום שאין כאן הודאה, ולא משום שבטלה ההודאה.

דברי הר"ן

ט) דיעווי"ש בדברי הר"ן שכתב: "ואיכא למידק שבועת מודה במקצת דמלוה פשיטא, דכיון דממון אין כאן שבועה אין כאן. ונ"ל דהכא כשהגיע קודם שביעית והודה במקצת, וכפר במקצת ואותו מקצת שכפר בו אין שביעית משמטת וסד"א כיון שתבע קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ותביעת אותה מקצת במקומה עומדת שלא נשמטה בשביעית, ישבע עליה לאחר שביעית, קמ"ל דשביעית משמטת שבועה זו, כיון דהשמיטה אותו מקצת שהודה בו נמצא שאינו אלא כופר הכל, ואף השבועה שבאה מחמת אותו מקצת של הודאה נשמטה, שכיון שהממון נשמט אף הדיבור של שבועה שבא מכחו נשמט." עכ"ל.

קושיית ה"מנחת חינוך"

ד) ובספר "מנחת חינוך" (מצוה תע"ז) הקשה על דברי הר"ן שכתב דלא מצינו במודה במקצת ונתחייב שבועה ואחר כך שילם חלק מההודאה או מחל, דלא יתחייב שבועה, דהוי ליה ככופר הכל. דהא זה אינו אלא רק בשעת הודאה שאומר הילך והוא כופר הכל בשעת התביעה, אבל אם הודה במקצת ולא אמר הילך בשעת התביעה אפילו שילם המקצת קודם שפסקו לו שבועה, ומכל שכן לאחר שפסקו לו שבועה לא מצינו שיופטר משבועה, ואם כן כאן דנפסק לו שבועה ואחר כך נפקע חלק הודאה נראה דודאי לא נפקע השבועה מטעם כופר הכל.

תירוץ ה"דרך אמונה"

ה) ובספר "דרך אמונה" (פ"ט משמיטה ה"ו) בביאור ההלכה בד"ה והשביעית כו') תירץ דגם דעת הר"ן כן, דאל"ה אין צריך קרא כאן דשביעית פוטר את השבועה, דאין כאן מודה

דינא דשו"ע יו"ד הנ"ל, דהנשבע לפרוע לחבירו דאינו נפטר מהשבועה אלא באומר הרני כאילו התקבלתי, יל"ע דלפי מה שכתב הרשב"א בתשו' המיוחסות הנ"ל דלא נשבע

זה לפרוע אלא כל זמן שהוא חייב, וכמ"ש הרמ"א, אם כן גם אם לא אמר הרני כאילו התקבלתי אלא שמחלו בסילוק בעלמא גם

כן יפטר, כיון דעל כל פנים נפרט מחיובו, וממילא אין כאן ממון ואין כאן שבועה].

❖ בענין משכון

והעבט תעביטנו (דברים ט"ו, ח').

ברין מלוה על המשכון אינו משמט

א) בשו"ע חו"מ (סימן ס"ז סעיף י"ב) קיי"ל המלוה על המשכון אינו משמט מה שכנגד המשכון, ויש מי שאומר שאף היתר על המשכון אינו משמט. ודעה קמייטא היא דעת הרמב"ם (פ"ט משמיטה ה"ד), וכן דעת הר"ן ומאירי בגיטין (ל"ז). ודעת הי"א הוא הרא"ש (פ"ד דגיטין סימן י"ז) והחינוך (מצוה תע"ז).

בסוגיא דגיטין ס"ז ע"א

ב) ובסוגיא דגיטין (ל"ז) גרסינן, מלוה על המשכון מ"ט, אמר רבא משום דתפיס ליה, א"ל אביי אלא מעתה הלוהו ודר בחצירו דתפיס ליה ה"נ דלא משמט, א"ל שאני משכון דקני ליה מדרבי יצחק דאמר רבי יצחק מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה אם אינו קונה צדקה מנין מכאן לבעל חוב שקונה משכון. והתוס' בד"ה שאני משכון כו', והקשו: "וא"ת והא דרבי יצחק שלא בשעת הלוואתו כדאמרינן בהאומנים (ב"מ פ"ב) ובשלהי פרק הדיינין (שבועות מ"ד), והכא המלוה על המשכון קתני דמשמע בשעת הלוואתו כדאמרינן התם. [והיינו, דקרא דהשב תשיב לו את העבוט ולך תהיה צדקה הוא דוקא במשכנו שלא בשעת הלוואתו, כדאמרינן בב"מ (ק"ד:), אבל בשעת הלוואתו, שמדעתו נתן לו, אינו חייב להחזיר

לו]. והא אידי ואידי הלוהו על המשכון קתני כו'. עכ"ל. ועוד הקשו, דבפסחים (ל"א:) דמייתי דרבי יצחק גבי ישראל שהלוה לגוי על חמצו דאלים שיעבודה אפילו בשעת הלוואתו דמיקרי שלך לעבור בבל יראה. ותירצו התוס' דמסתבר לגמ' דהואיל שלא בשעת הלוואה קני לגמרי מדרבי יצחק, ממילא אלים נמי שעבודה בשעת הלוואתו שלא תשמט דקרינן ביה של אחיך בידך ומקרי שלך לעבור בבל יראה. וכ"כ הרז"ה (שם). אולם הרמב"ן במלחמות השיג עליו, והמלחמות בפסחים (ל"א:) הוסיף, דאטו בשביל שהוא קונה במקום אחד, יקנה כאן שלא כדין, ואם כן אפילו מגוי יקנה הואיל וישראל מישראל קונה.

דברי הש"ך בחו"מ סי' ע"ב סק"ט

ג) והנה הש"ך בחו"מ (בסימן ע"ב סק"ט) כתב דכיון דשלא בשעת הלוואתו קונה משום דלגוביינא נקטיה, אם כן גם בשעת הלוואתו דנקטיה לזכרון דברים מכל מקום כשמגיע זמן גוביינא ואינו פורע נעשה כמשכון שלא בשעת הלוואתו דנקטיה לגוביינא, ואם כן כשמגיע שביעית שאם לא יגבה שביעית משמט ויפסיד החוב בודאי נקטיה לגוביינא, והוי ליה משכון שלא בשעת הלוואתו. - והתוס' לא כתבו כן, רק כתבו דכיון דשלא בשעת הלוואתו קני לגמרי, גם בשעת הלוואה אלים שיעבודה דקרינן ביה של אחיך בידך. וביאר ב"דרך אמונה" (פ"ט דשמיטה ה"ד, בביאור

ההלכה בד"ה המלוה), דמצינו גבי יהודה מה הערבון אשר תתן לי מתרגמינן משכונא, וכן בפרשת תצא השב תשיב לו את העבוט מתרגמינן משכון, ומבואר דלשון משכון שייך בין על בשעת הלוואתו ובין על שלא בשעת הלוואתו, וגבי יהודה הוי כמשכון בשעת הלוואה [וכך לשון עבוט מצינו העבט תעביטנו ופירש אבן עזרא הלוה לו על המשכון, אלמא דלשון עבוט מתפרש גם כן על משכנו בשעת הלוואתו]. והנה יש להתספק מה פירוש תיבת משכון, אם הכונה שהוא לראיה, כמש"כ עד הגל הזה ועדה המצבה האבן הזאת תהיה לעדה, ואין נפק"מ אם מוסרו למלוה או מוסרו לאחר או אפילו נותנו בביתו כיון שעשה אותו לעדה ולראיה שעל ידי זה יזכור ההלוואה נקרא משכון, ואם נתנו למלוה יכול לגבות ממנו כשיגיע הזמן דמסתמא מסכים לזה, וכמו שיכול לתפוס דבר אחר או דתיבת משכון שנותן לו ומוסר לו למלוה שיחזיק בו, וכיון דחזינן מדרשא דרבי יצחק דבעל חוב קונה משכון, אלמא דתיבת משכון היינו שקונה אותה המלוה ונעשית כשללו, ואם כן נהי דבמשכנו שלא בשעת הלוואתו קונה אותה לגמרי לקדש בו את האשה, ובשעת הלוואתו אין קונה אותה לגמרי, אבל על כל פנים קונה אותה קצת, דזה פירוש המלה משכון, ואם כן לענין שיהא נקרא של אחיך בידך, ולענין לעבור בבל יראה, סגי בזה.

בענין מותר הצדקה

כי יהיה בך אביון וגו' לא תאמץ את ירך וגו' (דברים ט"ו, ז).

כפלונתא דהרשב"א והרא"ש

א) הנה שנינו (פ"ב דשקלים מ"ה) מותר עני לאותו עני, מותר שבוי לאותו שבוי. ונחלקו הרשב"א והרא"ש האם משנתנו קמיירי דוקא כשנשאר מותר, דהיינו שרוב הכסף היה נצרך לעני, אלא שנשאר מותר שיתנו לעני. או דגם היכא שנתברר לבסוף שהעני אינו נצרך למטרה שאספו עבורו, גם יתנו לו.

בתשו' הרשב"א

דבתשו' הרשב"א (ח"ד סימן נ"ה) נקט דאם גבו מעות לפדיון שבוי, ואחר כך מת השבוי עד שלא נפדה, דבר ברור שהוא של היורשים, וכדשנינו במשנתנו הנ"ל דמשעת גובינא זכה לו הגבאי.

בתשו' הרא"ש

אולם בתשו' הרא"ש (כלל ל"ב סימן ו') כתב דדוקא היכא שנעשית המצוה שנגבה הממון בשבילה, ומה שהותירו המתנדבים יותר מכדי פדיונה זכה בהם השבוי, מאחר שהתנדבו לצרכו, אבל בנידון שאלתו שנטמעה בין הגויים ודאי לא זכתה במעות שהתנדבו לפדיונה, ולא יזכו בניה אחריה, דאדעתא דהכי לא התנדבו, הגע עצמך הא דאמרינן מותר המת ליורשיו, חולה שהיה גוסס ופסקו לו צדקה לצורך ארון ותכריכין וקבורה, ונתרפא, וכי תעלה על דעתך שתנתן לו הצדקה, והרי לא אמרו אלא מותר המת, ואם היה באפשר להחזיר לכל אחד מה שנתן, זה היה הנכון והישר כי התנדבו לצורך פדיונה ולא יצאו מרשותם עד שתפדה.

ביאור החת"ם ברעת הרשב"א

וברעת הרא"ש

ב) ובתשו' "חתם סופר" (יו"ד סימן רל"ז) ביאר טעמו של הרשב"א דס"ל דהשבוי זוכה, דהיינו משום ונתבזה כשאספו לו את התרומה,

קנה בבזיון דיליה את כל מה שאספו עבורו. וכיו"ב מצינו בסנהדרין (מ"ח.) דמותר המת ליורשיו, שהמת קנאו בבזיונו. - וטעמו של הרא"ש, ביאר ה"חתם סופר" דס"ל דהעני אינו קונה בבזיונו, אלא דוקא כשנעשה רצון המתנדבים, וגם הותירו, והמצוה ונתקיימה בכל הכסף, דהא כל הכסף מעורב, וכולם זכו לקיים את המצוה שבשבילה תרמו, וגם הותירו דבכהאי גוונא אינם יכולים לדרוש את המותר, אלא שהספק הוא רק אם ינתן ליורשיו או לעניים אחרים, אמרינן נגד עניים אחרים זכה הוא בבזיונו, אבל היכי שלא נעשה רצון המתנדבים כלל, ואומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא התנדבו, אין צד שיקנה זה בבזיונו מהבעלים.

הכרעת ההלכה

ג) והנה בשו"ע יו"ד (סימן רנ"ג סעיף ז') הביא שתי הדעות, וכתב שהדעת נוטה לדברי הרא"ש, וכן פסק הרמ"א. - וז"ל השו"ע: "מעו'ת שגבו לפדיון שבוי ומת קודם שנפדה, יש מי שאומר שהם של יורשיו, ויש מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו, ולזה הדעת נוטה בזמן הזה דאמדינן דעתיהוה שלא התנדבו על דעת כן. והוא לנטמע השבוי בין הגויים קודם שנפדה". והרמ"א כתב: "ועיין בחו"מ סוף סימן רפ"ג. והוא הדין אם נדר אחד ליתומה מעות להשיאה ומתה דלא זכו בהם יורשים כו". - וכתב ה"חתם סופר" בתשו' (יו"ד סימן רל"ז) הנ"ל, שאין לומר קים לי כדעת הרשב"א. ועוד כתב שאין צריך ליתן את הכסף לעני אחר, מכיון שהנתינה היתה בטעות הנדר בטל.

דברי החת"ם בשיטת הרשב"א

ד) ויעוי"ש בתשו' "חתם סופר" שכתב: "והנה הרב ב"י ביו"ד סימן רנ"ג מיייתת תשו' רשב"א [ח"ד סימן נ"ה] בגבו לצורך שבוי ומת שצריך ליתן להיורשים, מטעם מתני' מותר שבוי לשבוי זכה בו השבוי, ושוב זכו יורשים ממנו. ולכאורה קשה עליו מירושלמי

הנ"ל כיון שלא נעשה מצותו כלל אמדינן דלא נתן מעותיו לאכול ליורשים. ונ"ל הא דכתב רשב"א דזכה השבוי מטעם. משנתנו [פ"ב דשקלים מ"ה], פ"ל הואיל ונתבזה קנה בבזיון דיליה, ואם כן בירושלמי [פ"ב דשקלים ה"ה] לא נתבזה, שסבורים היו שאין לו, ושוב נודע שיש לו והיא כבודו ולא בזיון, לא קנה, אבל הכא שצריך אלא שמת שפיר קנה בבזיונו וזכו היורשים ממנו, והשתא לא שייך לומר אומדנא, כיון שכבר קנה וכאלו בא לידו, שוב לא מפקינן משום הך אומדנא. כן נ"ל לדעת הרשב"א. עכ"ד.

דברי החת"ם בשיטת הרא"ש

ה) ובביאור שיטת הרא"ש, כתב ה"חתם סופר": "מיהו הרא"ש בתשו' [כלל ל"ב דין ו'] דמיייתת שם ב"י, וכן מיייתי ליה טור חו"מ סוף סימן רפ"ג, פשיטא ליה להיפך. בגבו מעו'ת לצורך שבוייה ונטמעה בין הנכרים דאין זכות להיורשים, אפילו כבר בא ליד אמה וזכתה בשבילה, מכל מקום אין לה, אלא יחזרו להתנדבים אם אפשר, הא למה זה דומה לגובה לגוסס לצרכי קבורה ושוב הבריא שאין לו כלום, והוא הדין אם מתה או נשתמדה. ע"ש. צ"ל דס"ל דלא כהרשב"א, אף על גב דרשב"א כתב שכבר קנה מטעם מתני', פירוש שקנה בבזיונו, ופשוט אם קנאו ואחר כך נשתמד שכבר קנה, ומכל שכן מת או הבריא. מכל מקום נ"ל סברת הרא"ש הא קנין דבזיונו אינו אלא כיון שנדר הנודרים נדר ואין להם בהם שום זכות עוד, כגון שגבו והותירו, שכבר כתבתי לעיל כיון שנעשה מחשבתו שוב אין כאן אומדנא, נמצא מותר המעות יצא מכח הנותנים, רק שהספק אם ינתן ליורשיו או לעניים אחרים, אמרינן נגד עניים אחרים זכה הוא בבזיונו, אבל היכי שלא נעשה רצון המתנדבים כלל, ואומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא התנדבו, אין שום הוה אמינא שיקנה זה בבזיונו מן הבעלים. כן נראה לי סברת הרא"ש, ונכונה היא כו". עכ"ד ה"חתם סופר".

בגדר "דבר בליעל" במניעת האפשרות להפקיע החוב בשמיטה

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השמטה ורעה עיניך באחיך וגו' (דברים ט"ו, ט').

בעשיית תנאי שלא ישמט

א הנה קיי"ל בשו"ע חו"מ (סימן ס"ז סעיף ט') דהמלוה את חברו והתנה עמו שלא תשמיטנו שביעית הרי זה נשמט, אבל אם התנה עמו שלא ישמיט הוא חוב זה אפילו בשביעית תנאו קיים שנמצא שחייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה שהוא חייב. וה"פתי תשובה" (שם ס"ב) הביא מתשו"י "חתם סופר" (חו"מ סימן קי"ג) דאפילו אם הלואה מרוצה, והמלוה מלוה לו בתנאי זה, עושה איסור במה שמתנה כן, ועובר על מה שכתוב בתורה פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. וכתב, דאי לאו הכי לא היה צריך הלל לתקן פרוזבול מפני שיהיו נמנעים להלוות, הא אפשר להו להתנות כן בשעת הלואה, אלא על כרחך דהיא גופה הוי ליה דבר בליעל.

בתשב"ן והרשב"א

מוכח דלא כהחת"ס

ב ובספר "דרך אמונה" (פ"ט דשמיטה הכ"ו, בביאור ההלכה בד"ה הקפת כו') כתב דמהתשב"ץ (ח"ב סימן צ"ט) מוכח לא כה"חתם סופר". וכן מהרמב"ן והרשב"א בגיטין (ל"ז), מוכח לא כן.

הערת הפתחי תשובה

חו"מ סי' ס"ז סק"ב

ג וכבר ציין הפתחי תשובה" דמדברי הריטב"א במכות (ג'): שהובא בב"י (בבדק הבית סעיף ב') מבואר לא כן, דיעווי"ש שהביא בשם הריטב"א, בזה"ל: "וכתב עוד [הריטב"א], כיון שתנאי זה קיים למה הוצרך הלל לתקן פרוזבול, י"ל שאין כל אדם זכור להתנות כן בשעת הלואה, וגם אינו רוצה שגראה כמתיימש מלגבות חובו בזמנו. ועוד שגראה כמראה עין רעה לשמטת שביעית, ועוד שתשכח תורת שביעית, אבל בפרוזבול יהא

זכר לשביעית דאושא מילתא כשבאים כולם לעשות פרוזבול". עכ"ל. ויתבאר להלן.

הערת ה"דרך אמונה"

ד ויעוי' ב"דרך אמונה" (פ"ט דשמיטה ס"ק ג"ב) שהביא דברי הפתחי תשובה" בשם ה"חתם סופר" הנ"ל, דאסור להתנות כן. וכ"כ ב"דרך אמונה" (שם ס"ק ג"ד). וב"ציון ההלכה" (פ"ט דשמיטה ס"ק ק"ט וס"ק קי"ג) ציין לדבריו ב"ביאור ההלכה" הנ"ל דבראשונים לא נראה כן.

בגדר הקנין שעושה התנאי

ה והנה התנאי נעשה בשעת הלואה, ויעוי' ב"דרך אמונה" (פ"ט דשמיטה בציון ההלכה ס"ק ק"י) שהביא מרבינו בחיי פרשת ראה (כ"א) שכתב כן, וכתב דהלואה יכול למחול הפקעת מצות שביעית בשעת הלואה ולומר על מנת שלא ישמטנו בשביעית לויית ממון זה.

בגדר קנין כסף להתחייבות חדשה

ו וגדר הקנין שמחיל התחייבות זו, הוא כסף ההלואה, שמלבד שמחייב את חוב ההלואה, הוא משמש גם כקנין כסף להתחייבות החדשה. - והיינו כמו שביאר ה"קצות החושן" (סימן ס"ז סק"ח). דבהא דקיי"ל בשו"ע חו"מ (סימן ס"ז סעיף ל"ח) דהמוכר שטר חוב לחברו טוענין ללוקח פרוזבול היה למוכר, הביא קצוה"ח מ"כנסת הגדולה" (שם הגהות הטור אות ג"א) שהקשה למה לא כתב דטוענין לו שהתנה על מנת שלא תשמיטנו בשביעית. ותירץ הקצוה"ח דכיון דעל מנת שלא תשמיטנו בשביעית הוא התחייבות חדשה שמתחייב אחר שביעית, והיא מלוה אחרת בעל פה ואי אפשר למכרה, ולא זכה בה הלקוח, ולכך לא טוענין ליה זה. - ויסוד דבריו, דהחייב הוי ליה התחייבות חדשה לאחר שביעית.

דעת החזו"א

ז אך בחזו"א (חו"מ ליקוטים סימן י"ב ס"ק ט"ו) נקט דאין זה התחייבות חדשה, אלא שבד הלואה יכולת למחול זכות השמטת שביעית, והובא ב"דרך אמונה" (פ"ט דשמיטה ס"ק ג"ג) וב"ביאור

ההלכה" (פ"ט דשמיטה ה"י בד"ה ונמצא כו', ושם הכ"ו בד"ה הקפת כו'), ולפי זה שפיר זכה הלוקח בזה, דמה מוכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, ושפיר טוענין ליה. - אלא שב"דרך אמונה" (פ"ט דשמיטה הכ"ו, בד"ה הקפת כו') כתב דלפי דברי ה"חתם סופר" בתשו"י (חו"מ סימן קי"ג) הנ"ל דס"ל דאסור להתנות תנאי שלא תשמיטנו בשביעית, ועובר על לאו דהשמר לך וגו', אם כן בודאי יש לומר דלא טוענין ליה שעשה דבר איסור. והוסיף ה"דרך אמונה" לדון על פי זה דברי התשב"ץ (ח"ב סימן צ"ט) שכתב דפותחין לו שמא עשה תנאי כמו שפותחין שמא פרוזבול היה לך, דלפי זה אין פותחין בזה, כיון דהוא דבר האסור. ומשמע דהתשב"ץ לא ס"ל כה"חתם סופר" הנ"ל.

קושיית ה"קהלות יעקב"

ח ובעיקר דברי הקצוה"ח דנקט דהוי התחייבות חדשה אחר שביעית, הקשה ה"קהלות יעקב" (על מסכת מכות סימן ג') דהתחייבות זו תשמש בשביעית. ויעוי' ב"דרך אמונה" (פ"ט דשמיטה בביאור ההלכה בד"ה ונמצא כו') מש"כ בזה.

בקושיית קמאי למה תיקנו

פרוזבול תיפול"ל דיכול להתנות

ט והנה הריטב"א במכות (ג'): הקשה למה הוצרך הלל לתקן פרוזבול, והרי יכולים המלוים להלוות קודם שביעית ולהתנות על מנת שלא תשמיטנו שביעית. וז"ל: "ואת" וכיון שתנאי זה קיים למה הוצרך הלל לתקן פרוזבול. וי"ל דהא ליתא דאין כל אדם זכור להתנות כן בשעת הלואה ואם אינו רוצה שגראה כאילו מתיימש מלגבות חוב בזמנו, ועוד שגראה כאלו מראה עין רעה לשמיטת השביעית, ועוד שתשכח תורת שביעית, אבל פרוזבול היא זכר לשביעית דאושא מילתא כשבאין כולם לעשות פרוזבול". עכ"ל. והובא בב"י בחו"מ (סימן ס"ז, בבדק הבית). וכ"כ הרמב"ן והר"ן בגיטין (ל"ו):.

כפברת קמאי דלא נחתי לדברי ה"בכור שור"

טו) ובאמת דבסברת קמאי דלא נחתי לדברי הבכור"ש, י"ל דיסוד האיסור בתורה הוא רק במי שמסרב להלוות מיוחד השמיטה, אבל כשמסכים להלוות אף על פי שמסכים רק בתנאי שלא ישמט שביעית, לכאורה לא שייך בזה האיסור, דהא מסכים להלוות. - ובפרט לסברת ה"חתם סופר" דנקט דאפילו בגוונא שהלוה נתרצה ללוות בתנאי, מכל מקום המלוה עובר בלאו מחמת שלא הסכים להלוות בגוונא שישמט שביעית, ובזה נקטו קמאי דכיון דסוף סוף המלוה אמאי יעבור בלאו, והרי הלאו אינו אלא על מה שלא הלוה משום מחשבתו שיפסיד, וכשבפועל הלוה לא עבר בלאו.

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי

(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה

לפי סעיף 46

לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,

טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.

Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

עובר בלאו במה שאינו מסכים שהביעית תשמט חובו.

הערת הגרי"פ פרלא ע"ד הבכור"ש וחתם

ג) ובעיקר דברי ה"בכור שור" וה"חתם סופר", העיר הגרי"פ פערלא בביאורו על הרס"ג (עשה כ"ה, קס"ח): דמדברי קמאי הנ"ל שהקשו כקושיית ה"בכור שור" דמ"ט הוצרך הלל לתקן פרוזבול והרי סגי שיתנה ע"מ שלא תשמטני בשביעית, ולא תירצו כהבכור שור דאסור לעשות כן, מוכח דס"ל דכשמתנה כן ליכא איסורא. - והוסיף הגרי"פ: "וכן נראה מדברי הרשב"א ז"ל בגיטין שם שכתב דכשטען המלוה שהתנה ע"מ שלא ישמטנו בשביעית נאמן משום דחזקה לא שביק היתירא ועביד איסורא כדאמרין בטענת פרוזבול עיי"ש בדבריו. ואם איתא אין ענין זה לזה, דשם היתר גמור הוא, מה שאין כן כאן דיש בה דררא דאיסור דאורייתא, ולא בדידיה תליא להתנות, שהרי אם לא יתרצה הלוה נמצא עובר בלא תעשה דהשמר לך פן יהיה דבר עם לבבך וגו' ועשה דנתון תתן וגו', אלא ודאי ס"ל דליכא איסורא בהכי, וכן מבואר בתשו' הרשב"א (ח"א סימן אלף ל"ה) ובתולדות אדם (סימן ש"ג ובסימן ש"ד) ובח"ד (סימן כ"ג וסימן קכ"ז) עיי"ש, וכ"כ בתשב"ץ (ח"ב סימן צ"ט) עיי"ש, ובתשובת הרשב"ש (סימן שפ"ח) עיי"ש. עכ"ד הגרי"פ.

ביאור דברי ה"בכור שור"

וה"חתם סופר"

יד) אכן נראה דיסוד דברי ה"בכור שור" וה"חתם סופר" א"ש רק לפי דברי ה"קצות החושן" (סימן ס"ז סק"ח) דנקט דתנאי דעל מנת שלא תשמטני שביעית מהני משום דהלוה מתחייב בהתחייבות חדשה, ולפי זה ודאי אין בכוחו של המלוה לכפות את הלוה להסכים לתנאי זה, ועובר בלאו כשאינו מלוה. מה שאין כן קמאי דנקטו דענין תנאי שלא תשמטני שביעית הוא מפאת שיש בכח התנאי להפקיע תורת השמיטה ואין זה מחמת הסכמת הלוה, ולכן בגוונא שמסכים לתת ההלוואה בתנאי זה אין בכח הלוה לומר שאינו מסכים לתנאי, וכיון שהמלוה מסכים להלוות בתנאי זה אינו עובר בלאו.

הערת ה"בכור שור"

י) אמנם בספר "בכור שור" במכות (ג): כתב דקושיא מעיקרא ליתא, וז"ל: "ונ"ל דלק"מ דבאמת כשהיה הלוה מרוצה ללוות בתנאי זה לא היה צריך יותר, אבל אם כשבא הלוה ללוות והמלוה לא רצה כי אם בתנאי שלא ישמטני, והלוה לא רצה להסכים לתנאי זה, ומתוך כך נמנע המלוה להלוות, מיד הוא עובר על השמר לך וגו', שאסור למנוע בשביל שמיטה, אבל בתיקון פרוזבול אין שום איסור דלא ביה תליא מילתא, והוא מלוה לו בלי שום תנאי, ופרוזבול מילתא אחריתא". עכ"ד. והובא ב"מנחת חינוך" (מצוה ת"פ).

ביאור החת"ם כסברת ה"בכור שור"

יא) ובתשו' "חתם סופר" (ח"מ סימן קי"ג) הסכים עם סברת ה"בכור שור" שהמתנה על מנת שלא תשמטני שביעית אם הלוה לא ניחא ליה בתנאי זה, עובר המלוה בלאו ד"פן יהיה דבר עם לבבך בליעל". - אלא דה"חתם סופר" נקט דבזמן הזה דהוי כאומדנא דמוכח שאין כוונת המלוה לשמט בשביעית הוי כאילו התנה על מנת שלא תשמטני שביעית, ולכן מדין הממון אין צריך לפרוזבול, ורק עושים הפרוזבול כדי לא לעבור על הלאו, וכדברי הבכור שור. - וצ"ע דהא בפשטות עובר על הלאו מיד בשעה שאינו רוצה להלוות אם ישמט, ואיך יועיל מה שאחר כך יעשה פרוזבול להפקיע הלאו.

הערת הפ"ת בחילוק שבין דברי

ה"בכור שור" לדברי ה"חתם סופר"

יב) והנה כבר העיר ה"פתחי תשובה" (סימן ס"ז סק"ב) דאף על פי שה"חתם סופר" ציין לדברי הבכור שור, מכל מקום לאו בחדא שיטה ממש קיימי. דהא מדברי הבכור שור מבואר בגוונא שהלוה נתרצה ללוות בתנאי שלא ישמט שביעית לא עובר המלוה בלאו, והטעם דהוצרכו לתקן פרוזבול הוא מחשש דיהיה אופן שהלוה לא יסכים ללוות בתנאי, והמלוה ימנע מהלוואה, ואז במניעת ההלוואה יעבור המלוה בלאו. אמנם בדברי החתם סופר מבואר חידוש טפי, דאפילו בגוונא שהלוה מתרצה ללוות בתנאי, מכל מקום עצם הדבר שהמלוה מסכים להלוות רק בתנאי ומראה שבלא התנאי אינו מסכים להלוות, בזה גופא